

# שוסטרמן וארגז ההצלה

מחנה העצורים בעתלית הוא מהאתרים הידועים ביותר הקשורים לתקופת ההעפלה. סיפורו של האתר הממוקם על חוף הים מנקודת מבטו של מעפיל צעיר אחד שהחליט לברוח נגד כל הסיכויים | תמר הירדני

## מחווה הומניטרית

ידיעה צנועה בעמוד הראשון של עיתון דבר מכ"ג בניסן תש"ז (13.4.1947) מספרת כי בבית החולים שבמחנה המעפילים בעתלית מת אחד, גרשון שוסטרמן שמו, מעפיל בן 51, וכי הוא הגיע לארץ לאחר שגורש לקפריסין. "בני משפחת המנוח", כך אומרת הידיעה, "מתבקשים לפנות מיד ללשכת העלייה של הסוכנות היהודית בחיפה". ימים אחדים אחר כך, בב' באייר, פורסם מאמר באותו עיתון תחת הכותרת "מדוע?", ובו תווה כתב אלמוני זועם כיצד ייתכן שהמעפיל שוסטרמן "שכב ערירי על ערש הדווי והוציא את נשמתו מבלי שיראה אף אחד מבני משפחתו". בני משפחתו, כלומר בנו יצחק ובתו חסיה, קיוו לכל הפחות להביא מיד ארצה את אחיהם אברהם, ולכן שלחו באותו שבוע מכתב בהול לפקדי הסוכנות בקפריסין בבקשה לעשות כל מאמץ לשלוח את אברהם בן ה-16 לישראל:

בוודאי תזכרו את אבינו, ר' גרשון שוסטרמן, שבגלל מצבו הרע ניתנה לו אפשרות לעלות לא לפי התור. הוא הגיע לעתלית ערב פסח, ולצערנו הרב מת כעבור ימים אחדים... רצה הגורל ולא הודיעו לנו על מחלתו של אבינו ז"ל. הוא השיב את נשמתו גלמוד

לברחה של רבים מיהודי הגטו ליערות הסמוכים. בין הבורחים היה גם ילד בן 11 בשם אברהם שוסטרמן, שבאורח נס מצא כעבור ימים אחדים את אביו גרשון מתחבא ביערות. שני אחיו הבוגרים – חסיה ויצחק – הספיקו לעלות לארץ ישראל כבר ב-1935, ומאחור נשארו האם ובני המשפחה האחרים שנספו בלהבות. במשך שלוש שנים ארוכות הצליחו האב והבן להסתתר, אך גרשון חלה בסרטן ומצבו הורע מיום ליום. עם סיום המלחמה נדדו השניים בין ארצות אירופה, עד שבחורף 1947 הצליחו להסתפח לאוניית המעפילים 'חיים ארלוזורוב' והפליגו סוף סוף לעבר המנוחה ואל הנחלה – לארץ ישראל. למנוחה ולנחלה הם לא הגיעו, כי הבריטים לכדו את הספינה ושילחו את כל יושביה למחנה המעצר בקפריסין. הם שוכנו בצריף פח עלוב בין מאות כלואים ומצבו של גרשון התדרדר במהירות עד כי חייו היו נתונים בסכנה. מקרה חירום זה הביא את האחראים על הסרטיפיקטים לסדר לגרשון אישור מעבר מהיר למחנה עתלית. האב סירב לעזוב את בנו, אך נעתר לבסוף לצאת לדרך לבדו אחרי שהובטח לו כי אברהם יצטרף אליו במהרה. בערב חג הפסח הגיע גרשון לעתלית במצב אנוש, ועם צאת החג הוא נפטר, לאחר שזכה לפחות לדרוך על אדמת ארץ הקודש.

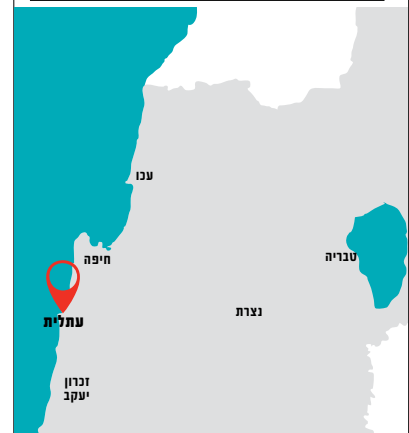
## לאן נוסעים?

### מחנה המעפילים עתלית

אתר לאומי להנחלת מורשת ההעפלה, המאבק לעצמאות והקמת המדינה, המשחזר את מחנה המעפילים המקורי מימי המנדט הבריטי

ירידה מכביש 2 במחלף עתלית

כניסה בתשלום, 04-9841980



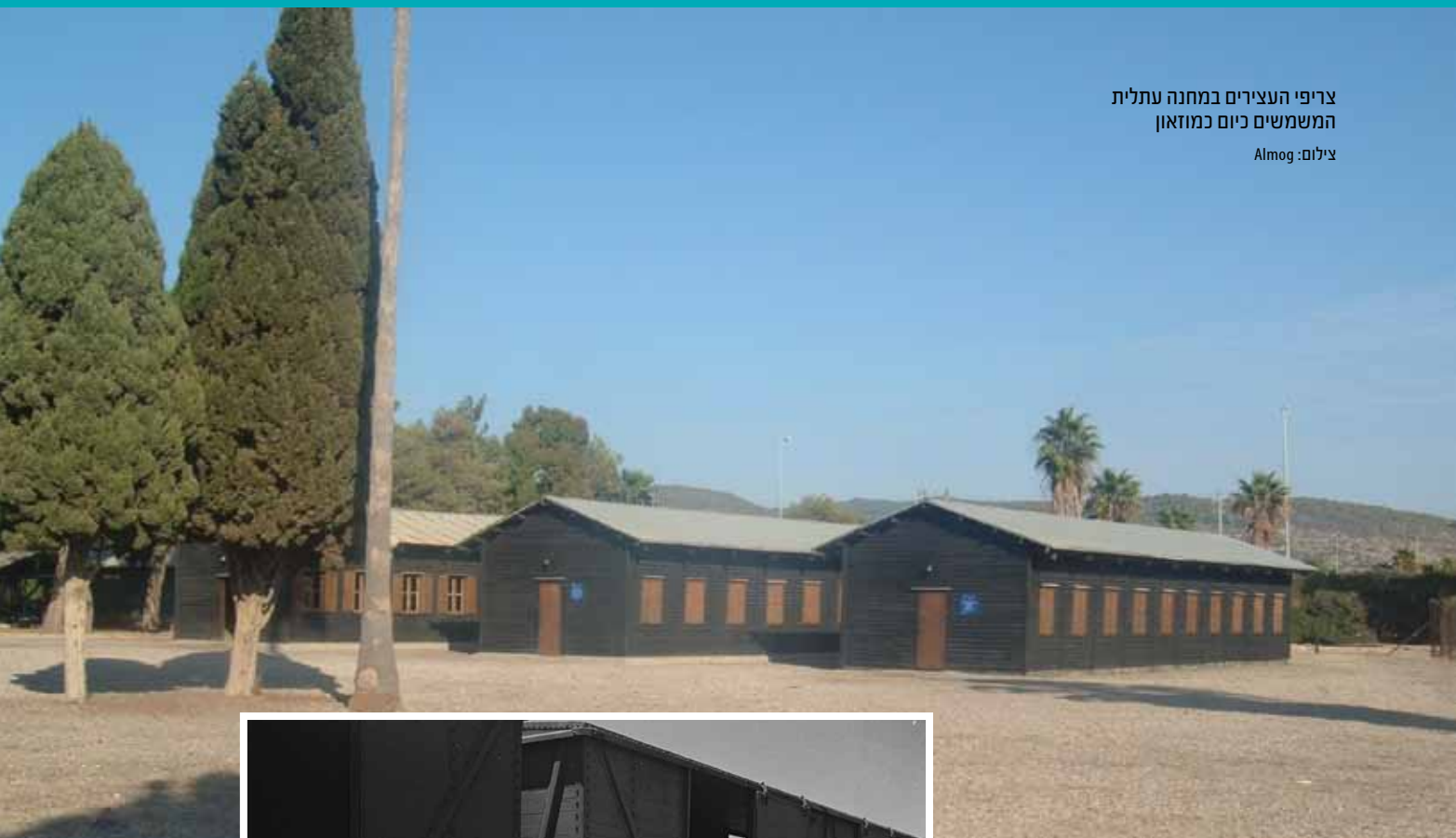
יפורו המדהים של אברהם שוסטרמן מתחיל אי שם בעיירה לחנא הפולנית, שאת שמה רק קומץ

יודעי ח"ץ מצליח לבטא כראוי. בקיץ 1942, שנה לאחר שלחנא נכבשה על ידי הגרמנים ותושביה היהודים נדחקו לתוך הגטו הצפוף ביותר בעולם, הוחלט לחסל את הגטו. החלטה זו עוררה מרד והביאה

ס

צריפי העצירים במחנה עתלית  
המשמשים כיום כמוזאון

צילום: Almog



וערירי בעתלית, ורק מתוך העיתונים  
נודע לנו על מותו. נכיר לכם תודה  
נאמנה אם תבדקו את המקרה הזה  
ותאפשרו לנו את עלייתו של אחינו  
הצעיר אברהם שוסטרמן.

למרבה ההפתעה, ולמרות הביורוקרטיה,  
בקשתם של האחים התמלאה, ותוך  
פחות מחודש, בכ"ב באייר, עלה  
שוסטרמן הצעיר על ספינה שהביאה  
אותו לארץ ישראל, רק כדי לגלות כי  
ארוכה הדרך אל החופש – הבריטים  
החזיקו בעולים בעתלית במשך חודשים  
ארוכים עד שהרשו להם לעזוב את  
המחנה.

בשלב זה קצה נפשו של שוסטרמן  
בהמתנה והוא החליט לברוח ויהי מה.  
במשך שבוע הוא שוטט במחנה בין  
מאות העצורים ולמד את השטח, וכך  
גילה כי מדי שבוע משחררים הבריטים  
מספר מצומצם של מעפילים. האנשים  
מובלים באוטובוס לקרית שמואל ואילו  
מזוודותיהם מועמסות על גבי משאית.

ילדים ניצולי שואה יורדים מהרכבת במחנה  
עתלית תחת עינם הפקוחה של שוטרים  
בריטים, יולי 1945  
צילום: זולטן קלוגר, לע"מ

עוד גילה שוסטרמן כי את ההעמסה  
מבצעים חמישה יהודים מתנדבים  
הנשארים במחנה, ואז הבריק במוחו  
הרעיון 'להתנדב' להעמיס את המזוודות  
ובאותה הזדמנות גם להיעלם בתוך אחת  
מהן.

הרעיון היה פשוט אך עם זאת מסוכן  
– הבריטים פיקחו בשבע עיניים על  
האריזה ועל ההעמסה, ואף בדקו באופן  
אקראי חלק מהמזוודות בטרם יצאו

## ארזתם לבד?



◀ גטו לחנא היה אחד הגטאות הראשונים שבהם פרץ מרד נגד הנאצים. כ-400 יהודים נהרגו במרד ועוד מאות נורו לאחר הקרב. מספר הנפגעים בצד השני היה מזער, אך המרד הביא לפריצת חומת הגטו וכ-600 יהודים הצליחו לברוח, בהם גם שוסטרמן. בסוף המלחמה נותרו בחיים רק כתשעים יהודים מקהילת לחווא.

◀ ב-1939, בעקבות 'הספר הלבן', הוסב מחנה עתלית למחנה מעצר למעפילים שהגיעו לארץ בדרך בלתי לגלית. העצורים שוכנו בצריפים נפרדים לנשים ולגברים והורשו להיפגש רק במשך היום. הבריטים שחררו את העצורים בהתאם למכסת אשרות מצומצמת, וכשהמחנה התמלא עד אפס מקום הוחזקו המעפילים במחנות בקפריסין. המחנה פעל עד קום המדינה ואז הפך למחנה מעצר לשבויים מצרים. בהמשך נבנתה במקום מעברה, ולאחר מלחמת ששת הימים שוב שימש מחנה מעצר לשבויים מצרים וסורים. ב-1986 הוכרז המקום כאתר מורשת.

◀ נמרוד, בנו הבכור של שוסטרמן, נהרג במלחמת לבנון הראשונה ב-1982. האב השכול הקים עם חבריו יוצאי לחנא את 'מכון נמרוד' ללימוד הגבורה בתקופת השואה. המכון, הכולל ספרייה עשירה, שוכן בחטיבת הביניים על שם יצחק בן צבי בכפר סבא.

## אברהם שוסטרמן הרהר בחרדה על כך שאחרי כל התלאות שעבר הוא ימצא את מותו דווקא בתוך קבר שכרה לעצמו

מן המחנה. שוסטרמן ידע היטב כי אם ייתפס יירה בו השומר הבריטי ללא היסוס, אך ההחלטה כבר גמלה בלבו. הוא הביא בסוד העניין חבר שהכיר בינתיים, נער בן 17, וזה הודיע לו כי לא רק שהרעיון מסוכן אלא שהוא גם מטורף, ובדיוק בגלל זה הוא מתכוון לעזור לו וגם להצטרף אליו. השניים תכננו את הפעולה בקפידה, ולקראת היום המיוחל התיידד שוסטרמן עם סרג'נט יהודי שהיה בין האחראים להעמסת המזוודות וביקש את עזרתו. הבחור היה נאמן מאוד לתפקידו, אבל שוסטרמן גייס את כל יכולת השכנוע שלו, החל מתיאורי זוועה מהגטו הבוער בלחנא ועד מות אביו בין כותלי המחנה בעתלית, והסרג'נט הסכים לבסוף להעלים עין מכל 'התרששות מוזרה' שתתקיים תחת השגחתו.

ביום הבריחה השכימו שוסטרמן וחברו למלאכה של העמסת המזוודות, ובהינתן האות זינקו לתוך ארגז עץ קשיח בגודל בינוני, וזה נסגר במהירות והועמס בידים המתנדבים האחרים על המשאית מתחת לכל המזוודות. השניים התקפלו בארגז החשוך ורק אז הרגישו בדבר שגשכ מהם לגמרי בתכנון המדוקדק – קדיחת חורי אוורור. לאיש מהם לא היה מושג מהו המרחק מעתלית לקרית שמואל, והם קיוו בכל לבם כי המרחק אינו גדול, שכן תוך עשרים דקות הם החלו להיחנק ולהקיא זה על זה. שוסטרמן כבר הרהר בחרדה על כך שאחרי כל התלאות שעבר הוא ימצא את מותו דווקא בתוך קבר שכרה לעצמו, אך החבר לא הסכים לוותר כל כך מהר. בכוחות אחרונים הצליחו השניים להרים לכדי סדק צר את מכסה הארגז תחת הר המזוודות, מה שהביא למשב אוויר קל פנימה, אך גם לנפילת מזוודות אחדות ולעצירה פתאומית של המשאית.

### הקינדרלך וההגנה

קולות וצעקות נשמעו מבחוץ. מישוה קפץ אחורה, הסיט את המזוודות והרים את מכסה הארגז. שוסטרמן וחברו ניסו לזנק ולברוח, אך רגליהם היו כמושקות מהרביצה הממושכת. "זה הסוף שלנו", הרהר שוסטרמן, אך מה נדהם לראות כי את מקומו של החייל הבריטי העצבני תפסו זוג עיניים מחייכות וכובע טמבל. "קינדרלך", אמר הבחור שמעליהם בעליצות, "זה אתם שברחתם מעתלית? אל תדאגו, אתם בידיים טובות. ברוכים הבאים לארץ ישראל". רק אז נודע לצמד ההמום כי חבריהם הטובים מעתלית דיווחו על בריחתם לסוכנות היהודית, ובעקבות ידיעה זו לקחה ההגנה על עצמה לסייע

## מודיעין שלום

### מה לאכול?

#### אברדה

דרך הים 99, תחנת פז, עתלית  
כשר, בשרי, 04-9544460

#### בן עזרא הדיג

הרדוף 87, עתלית  
כשר למהדרין, בשרי  
053-7107075

#### פיצה פדאל

שושנת הים 120, עתלית  
כשר, חלבי, 04-9843331

### עוד באזור

#### מוזאון ההעפלה וחיל הים

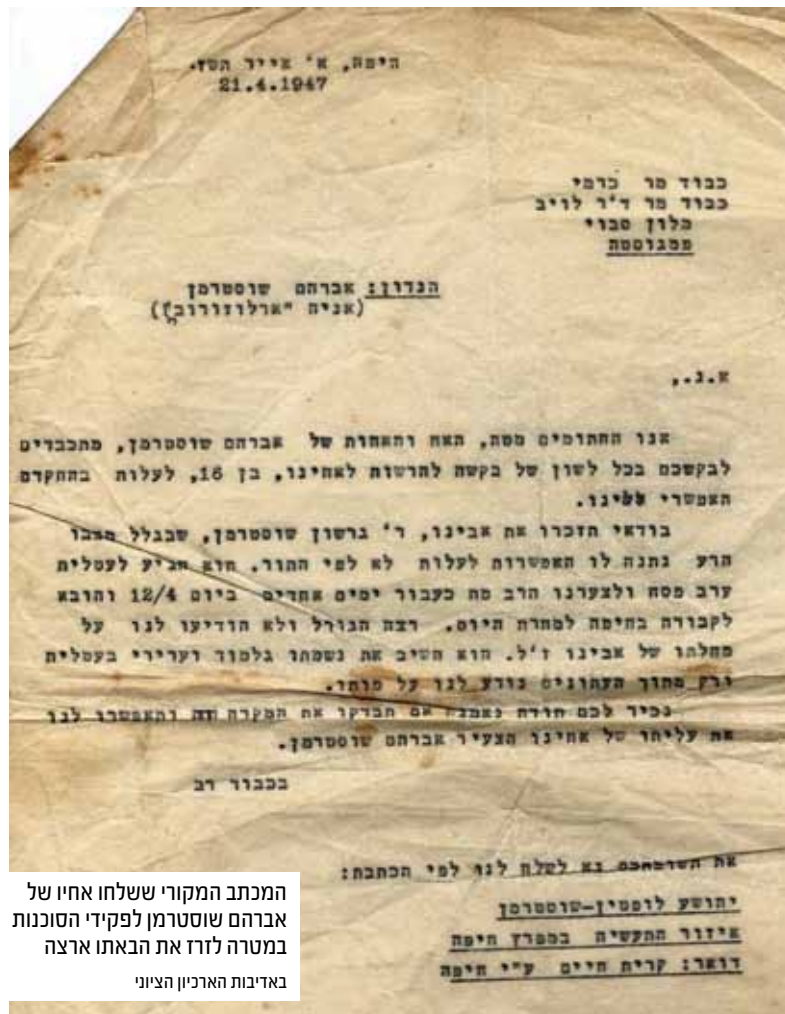
דרך אלנבי 204, חיפה  
א'-ה' 10:00-16:00  
כניסה בתשלום, 04-8536249  
[www.navy.idf.il/1285-he/Navy.aspx](http://www.navy.idf.il/1285-he/Navy.aspx)

#### מוזאון המזגה

קיבוץ נחשולים  
א'-ה' 9:00-14:00, ו' 9:00-13:00  
כניסה בתשלום, 04-6390950  
[www.mizgaga.com](http://www.mizgaga.com)

#### נפר אמנים עין הוד

א', ג', ד', ה' 10:00-16:00  
ו' 10:00-14:00  
כניסה חינם, 04-9842029  
[www.ein-hod.org](http://www.ein-hod.org)



המכתב המקורי ששלחו אחיו של אברהם שוסטרמן לפקיד הסוכנות במטרה לזרז את הבאתו ארצה באדיבות הארכיון הציוני

יחידת הקליטה לעולי רוסיה ואתיופיה בנתב"ג. אברהם שוסטרמן נפטר ב-1995 מוקף בילדים ובנכדים לרוב. כשמשוטטים היום במחנה המעפילים המשוחרז בעתלית אפשר רק לדמיין את גרשון שוסטרמן הגוסס בצריף אחד, ואת בנו אברהם המתכנן את בריחתו הנועזת בצריף אחר. ם

תמר הירדני

מורת דרך מוסמכת, מדריכה ביד יצחק בן צבי, חוקרת ירושלים וסופרת ילדים



להם בבריתם, עצרה את המשאית, נטרלה את הצוות הבריטי והצילה אותם. אברהם הנרגש פגש את אחיו ואת אחותו שהתגוררו בקרית חיים, וניצולי משפחת שוסטרמן התאחדו סוף סוף בארץ ישראל. אברהם הצטרף לחברת הנוער בקיבוץ תל יוסף שבעמק חרוד, ובהמשך התגייס לפלמ"ח והשתתף בקרבות שער הגיא במלחמת העצמאות. הוא המשיך בקריירה צבאית והשתחרר לבסוף בדרגת סגן אלוף בחיל השריון. לאחר שחרורו עבד במשך שנים כמנהל